

Keywords: professional culture, student, MA course, competence-based approach, competence, expert knowledge, professional competence.

Хмельницька Олена Іванівна – заступник завідувача магістратури державного управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна).

E-mail: khmelni.elena@yandex.ru.

Khmel'nytska Olena Ivanivna – Assistant Manager of the State Administration Master Course of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine).

E-mail: khmelni.elena@yandex.ru.

УДК 3637:177.72:378.147

ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. Д. Шинкарук

У статті уточнено сутність понять «милосердя», «педагогічне милосердя»; запропоновано програму семінару-практикуму «Виховуємо милосердя», завданням якого є: розширити уявлення майбутніх педагогів про сутність та зміст феномена «милосердя»; розкрито форми і методи виховання милосердя майбутніх педагогів на прикладі гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України.

Ключові слова: майбутні педагоги, милосердя, виховання милосердя, педагогічне милосердя, позааудиторна діяльність, форми і методи виховання милосердя.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблема виховання милосердя є пріоритетною для сучасного українського суспільства. Це пов'язано з виникненням в українському суспільстві стихійної, деструктивної для розвитку особистості, небезпечної за своїми наслідками ситуації (АТО, переселенці та біженці із Криму та сходу України), що, у свою чергу, сприяє загостренню політичних, економічних суперечностей, призводить до зміни життєвих цінностей та ідеалів, що виявляється у жорстокості, цинізмі та байдужості у людських взаєминах.

Особливої актуальності набуває проблема виховання милосердя у майбутніх педагогів, оскільки виховати милосердя у молодого покоління зможе тільки милосердний педагог, який розділяє ідеї гуманізму і ненасилля в педагогічному процесі та сам є їх носієм.

Милосердний педагог готовий прийняти на себе труднощі у вирішенні проблем дитини через діяльну педагогічну підтримку, щиро любить дітей, виявляє доброту, співчуття, співпереживання, чуйність, турботу до оточуючих, доброзичливість та зацікавленість у результатах та досягненнях своїх учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. У контексті нашого дослідження великого значення набувають філософсько-методологічні засади підготовки вчителя до освітньо-виховної діяльності (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Краєвський, І. Підласий, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін.); основні положення психології про особливості праці вчителя (Г. Балл, І. Бех та ін.); особливості професійної підготовки вчителя у вищому навчальному закладі (О. Абдуліна, Р. Гуревич, Н. Мойсеюк, І. Сопівник, Р. Сопівник, Г. Шевченко, Н. Щуркова та ін.).

Проблема милосердя знайшла відображення у працях філософів (О. Дробницького, Р. Дружиніна, О. Здравомислова, В. Зеньковського, В. Розанова, В. Соловйова, А. Швейцера та ін.); психологів (Б. Ананьєва, І. Беха, Г. Люблінської, С. Каргаполовцева, М. Корепованової, В. Кортило, В. М'ясищева, О. Петровського, К. Роджерса, О. Шовкомуд, П. Якобсона та ін.).

Вихованню гуманних почуттів у молодого покоління присвячено наукові розвідки (І. Бужиної, Л. Канішевської, В. Киричок, Д. Пашенка, О. Савченко, Н. Химич та ін.).

Однак проблему виховання милосердя не можна назвати достатньо вивченою, оскільки такий її аспект, як виховання милосердя у майбутніх учителів у позааудиторній діяльності, майже не досліджувався.

Мета статті – уточнити сутність понять «милосердя», «педагогічне милосердя», обґрунтувати окремі аспекти методики виховання милосердя майбутніх педагогів на прикладі гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Поняття «милосердя»

(caritas) залежно від соціокультурної логіки того чи іншого суспільства набуває особливого змісту. Для сучасного суспільства є характерним виникнення ідей, що пов'язані з поширенням почуття милосердя не тільки стосовно людей, а й стосовно всього живого на Землі [2, с. 6]. Милосердя та його антонім жорстокість є взаємопов'язаними еволюційними константами, що взаємодоповнюють одна одну й існують на різних етапах розвитку суспільства і культури. Якщо милосердя є сутнісною екзистенційною характеристикою людського буття, то його протилежність – жорстокість – є неминучою супутницею людської природи. Людина і суспільство не можуть бути або тільки милосердними, або тільки жорстокими. Певним чином ці якості особистості взаємозумовлюють одна одну як дві діалектичні протилежності, об'єднані спільною основою – «мірою людяності» [2, с. 20–21].

Спираючись на результати наукових пошуків, під милосердям розуміємо моральну якість особистості, в основі якої лежить любов до людей, оточуючих, що виявляється у здатності людини до співчуття, співпереживання, чуйності, доброти, турботливому ставленні до оточуючих, реальної допомоги всьому живому.

Характеризуючи сутність педагогічного милосердя Л. Уварова виділяє три складові цього феномена: загальні – інтеріоризація моральних норм; спеціальні – вміння бачити та відчувати стан та переживання кожного учня, зрозуміти їх детермінанти; бажання та любов до роботи з дітьми; готовність до безкорисливої допомоги їм; особливі – цілепокладання та прогнозування в інтересах вихованця, співробітництва з ним у перетворенні життєвих обставин у такі, що є сприятливими для його подальшого розвитку [6, с. 54].

Педагогічне милосердя як стан є усвідомленням принципів гуманізму на рівні імператива та короткочасне переживання готовності до дії в інтересах дитини. Педагогічне милосердя як якість – стійкий вияв у конкретній діяльності інтегральної якості особистості педагога через прийняття стану та співчуття учневі у важких ситуаціях, готовність до співробітництва з ним як із суб'єктом перетворення життєвих обставин у сприятливі для його розвитку [6, с. 55].

Педагогічне милосердя неможливе без щирої любові до дітей – дбайливого, співчутливого ставлення, відповідальності за життя, здоров'я та майбутнє дитини.

Любов вихователя до вихованця – важливий засіб подолання відчуження, навіювання віри у власні сили, надії на краще. Любов до

вихованця є цінною не тільки як «... ставлення до вихованця, що є само собою зрозумілим, а й як така поведінка вихователя, що дає можливість вихованцю відповісти відвертою любов'ю» [4, с. 88].

Педагогічне милосердя базується на розумінні, визнанні, емпатійному прийнятті та любові до дитини. Емпатійно приймати вихованця – це використовувати спеціальні прийоми демонстрації прийняття вихованця: «пильна увага», «контакт очей», «емпатійне слухання», «шкіряний контакт»; відкритість спілкування, конфіденційність розмов із вихованцем; не поспішати висловлювати обурення, невіру, а намагатися увійти в стан вихованця й зрозуміти причини його вчинку, проаналізувати їх, і тільки після цього серйозно обговорити з ним його вчинок [3, с. 121].

Виявляючи педагогічне милосердя, педагог приймає дитину як самоцінність, виходить від її індивідуальних, вікових потреб, можливостей, досвіду; реалізує у професійній діяльності загальнолюдські моральні цінності та спонукає до цього своїх учнів; характеризується емоційно-позитивною мотивацією щодо виховання милосердя у дітей; виявляє високий рівень прояву емпатії; надає дитині реальну педагогічну допомогу.

Специфіка педагогічного милосердя зумовлена педагогічним цілепокладанням і прогнозуванням процесу в інтересах майбутнього дитини, тобто перспективною метою розкриття її можливостей і співробітництва з нею [6, с. 62].

Певні можливості для виховання милосердя у майбутніх педагогів має позааудиторна діяльність. Ефективність і результативність позааудиторної діяльності залежать від дотримання низки умов, а саме: залучення до роботи всіх студентів, незалежно від рівня їхніх знань; поєднання ініціативи студентів із спрямовуючою роллю педагога; забезпечення цікавого і нового змісту, форм і методів роботи, естетичності всіх заходів, їх чіткої організації і старанної підготовки; наявності цільових настанов і перспектив діяльності студентів [5, с. 9].

Основними формами організації позааудиторної діяльності з виховання милосердя у майбутніх учителів є: тренінги, проектна діяльність, семінар-практикум, круглі столи, диспути, індивідуальні консультації тощо. Практика показала, що продуктивним у досягненні виховних цілей є семінар-практикум для майбутніх учителів «Виховуємо милосердя». Завданнями семінару були: актуалізація виховання милосердя у майбутніх педагогів; сприяння розширенню уявлень майбутніх педагогів про сутність та зміст феномена

«милосердя» (когнітивний компонент); ознайомлення майбутніх педагогів з діагностикою і самодіагностикою рівнів вихованості милосердя; поглиблення знань майбутніх педагогів про форми і методи виховання милосердя в учнів та студентів різних вікових категорій.

Наведемо короткий зміст занять запропонованого нами семінару-практикуму. Заняття 1. Сутність та зміст феномена «милосердя». Заняття 2. Зміст та специфіка педагогічного милосердя. Заняття 3. Особливості виховання милосердя в учнів різних вікових категорій. Заняття 4. Діагностика рівнів вихованості милосердя в учнів різних вікових категорій. Заняття 5. Форми і методи виховання милосердя в учнів різних вікових категорій [1, с. 376–377].

Важливо підкреслити, що емпатійність має бути притаманна кожному педагогу, який за індексами професійної діяльності має набути лідерських якостей і стати прикладом для наслідування підростаючому поколінню [7].

Бути милосердним означає вибудовувати стосунки із соціальним оточенням відповідально на засадах моральних і національних цінностей [8].

Нині, у контексті непростой політичної ситуації поширеним різновидом благодійництва і вияву милосердя стає волонтерство, що включає традиційні форми взаємодопомоги та самодопомоги, яка здійснюється на благо громадськості без розрахунку на матеріальну винагороду. До волонтерської діяльності наразі активно залучаються і викладачі, й студенти. Зокрема, майбутні соціальні педагоги, які здобувають свій фах на гуманітарно-педагогічному факультеті НУБіП України, допомагають дітям, яких вивозять з АТО подалі від воєнних дій. Так, у літньому таборі «Родовід січ», який функціонує на базі Національного музею народної архітектури і побуту України «Пирогово» студенти працюють викладачами-вихователями із дітьми, батьки яких є учасниками бойових дій, або біженцями із зони АТО. Адже у практичному аспекті милосердя є прагненням допомагати людям.

Ще одним прикладом виховання милосердя, який дозволяє сформуванню у молоді бажання жити по новому, в кращому моральному суспільстві є святкування Дня Гідності – вшанування пам'яті всіх тих Героїв, що поклали своє життя за вільну і соборну Україну, яке відбулося 23 лютого 2015 року.

На святі продемонстровано фільм про людей, що творили, боролися і захищали цінності Майдану, його ідеї. Після завершення заходу студенти і викладачі обмінялися спогадами про ті події. Усі, хто

відвідав виховний захід, говорили і про подальшу підтримку нашої країни, її Воїнів та кращих синів, що відстоюють її інтереси на всіх фронтах, будь то дипломатичні чи східні-фронтіві. Всі були одностайні у думці, що у часи найбільшої моральної кризи залишатися байдужим є найбільшим смертним гріхом. Адже милосердя передбачає не тільки самовідданість і доброзичливість, а й розуміння іншої людини, співчуття їй, участі в її житті.

7 травня на меморіальному комплексі НУБіП України відбувся мітинг-реквієм, присвячений 70-й річниці Перемоги над нацизмом у Європі, Дню пам'яті та примирення, до участі у якому були залучені студенти і науково-педагогічні працівники гуманітарно-педагогічного факультету. Приклади героїзму та самовідданості викладачів та студентів університету в роки війни, які наводили виступаючі, закликали молодь не бути байдужими, демонструвати приклади служіння народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання Української держави та долучатися до волонтерського руху. Адже волонтерська діяльність базується на принципах альтруїзму, безкорисливості, благородства, гуманізму, добровільності, милосердя, самовідданості, співчуття, людяності тощо.

Виправданою і ефективною формою виховання милосердя студентської молоді нашого факультету є клубна діяльність. На одному із засідань дискусійного клубу «Щирість» гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України (12 березня 2015 р.) з ініціативи студентів темою для обговорення стала проблема єдності українського соціуму. Слова Тараса Шевченка вкотре стали не стільки звичайним афоризмом, як способом вирішення гострої соціальної суперечності: «Обніміться ж, брати мої, молно вас благаю!».

Студенти факультету в дискусії намагалися знайти відповідь на запитання: якому соціальному запитові повинен відповідати сучасний педагог, до розв'язання яких конкретних прикладних проблем він зобов'язаний бути готовим, які цінності він повинен бути спроможним прищепити своїм вихованцям чи учням.

Особливої гостроти набула дискусія при обговоренні проблеми толерантності, взаємоповаги і милосердя в українському соціумі. Учасники дійшли одногосного рішення: прощення та любов до дітей – це основні принципи діяльності педагога, а посягання на любов проросте бажанням стати один за одного; без злагодності та єдності, моральності та милосердя Українській державі не досягти високої мети.

21 травня 2015 року викладачі й студенти гуманітарно-педагогічного факультету підтримали святкування Дня вишиванки – всеукраїнського свята, яке покликане зберегти народні традиції. У цей день кожен українець може прийти на роботу, університет чи школу в національних строях. Адже в українських народних традиціях закладені основи виховання громадянина й патріота України. Українська народна мудрість з давніх часів серед інших проповідує такі якості особистості, як порядність, ввічливість, милосердя, естетизм та високу моральність.

Такими кроками є організація та проведення на гуманітарно-педагогічному факультеті методичного семінару «Школа молодого педагога» та науково-методичного семінару наставників академічних груп перших курсів. Метою цих семінарів є ознайомлення молодих викладачів з актуальними проблемами підготовки висококваліфікованих фахівців, конкурентоздатних на ринку праці у контексті державних вимог про вищу освіту в Україні та особливостями виховної роботи наставників академічних груп перших курсів. Зокрема, на науково-методичних семінарах наставників академічних груп перших курсів були представлені доповіді «Виховання особистості студента крізь призму функцій наставника академічної групи» та «Етичні засади педагогічної взаємодії наставників академічних груп і студентів», в якій серед інших піднімалося питання встановлення стилю відносин наставників до студентів, який би був прикладом для реалізації майбутнім фахівцем соціально значимих ділових і міжособистісних відносин на засадах милосердя, співчуття та надання дієвої допомоги об'єкту емпатії. Акцентувалося, що студенти 1-го і 2-го курсів не мусять бачити розбіжності між поведінкою викладачів (наставників), та моральними істинами й принципами, що проголошуються ними в процесі виховання.

У рамках створеного Центру профорієнтаційної роботи та сприяння працевлаштуванню студентів гуманітарно-педагогічного факультету науково-педагогічні працівники та студенти здійснюють системні профорієнтаційні заходи у ліцєях, гімназіях та школах міста Києва. Цей напрям роботи також можна віднести до тих, який дозволяє сформулювати найкращі моральні якості особистості, тому що діяльна допомога іншому самореалізуватися, здійснити свою місію – в цьому сенс категорії милосердя.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, під милосердям розуміємо моральну якість особистості, в основі якої лежить любов до людей, оточуючих, що виявляється у здатності

людини до співчуття, співпереживання, чуйності, доброти, турботливому ставленні до оточуючих, реальної допомоги всьому живому.

Ураховуючи вікові особливості студентів-педагогів у роботі з ними, з метою формування таких якостей милосердної особистості як співпереживання, співчуття, причетність, турбота про інших, практична допомога іншим тощо на гуманітарно-педагогічному факультеті успішно застосовуються такі форми роботи як-от: організаційні години; зустрічі з видатними педагогами-наставниками; навчальні та виробничі практики у освітніх, соціальних установах; семінари; виставки творчих робіт; трудовий десант, еко-фестивалі, відзначення державних свят і пам'ятних дат тощо.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми виховання милосердя майбутніх педагогів у позааудиторній діяльності. Перспективним вважаємо розроблення семінару для наставників академічних груп з питань педагогічного милосердя.

Література

1. Вишнівська Н. В. Виховання милосердя в учнів молодшого шкільного віку позаурочній діяльності шкіл-інтернатів: дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Вишнівська Наталія Володимирівна – Київ, 2015. – 311 с.
2. Дружинин Р. Р. Репрезентация милосердия в современной культуре: автореф. дис. на соискание научной степени канд. философ. наук : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / Роман Рудольфович Дружинин – Ростов-а-Дону, 2013. – 20 с.
3. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності / Канішевська Любов Вікторівна. : – монографія. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.
4. Куликова Л. Н. Проблемы саморазвития личности / Лидия Николаевна Куликова. – Хабаровск, 1997. – 314 с.
5. Пернарівська Т. П. Формування у студентів готовності до гармонізації міжособистісних відносин у поза аудиторній діяльності: Методичні рекомендації / Пернарівська Тетяна Петрівна. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2014. – 48 с.
6. Уварова Л. Р. Воспитание милосердия у студентов университета в процессе их обучения : дисс...канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (социальное воспитание в общеобразовательной и высшей школе)» / Уварова Любовь Рудольфовна. – Кострома, 2001. – 165 с.

7. Сопівник Р.В. Виховання лідерських якостей студентів аграрних вищих навчальних закладів : [монографія] / Р.В.Сопівник. – К.:ЦП «Компринт», 2012. – 502 с.
8. Сопівник І.В. Виховання моральної відповідальності сільської молоді: [монографія] / І.В. Сопівник. – К.: Видавництво «Логос», 2014. – 352 с.

ВОСПИТАНИЕ МИЛОСЕРДИЯ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ВО ВНЕАУДИТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В. Д. Шинкарук

В статье уточнена сущность понятия «милосердие», «педагогическое милосердие»; предложена программа семинара-практикума «Воспитываем милосердие», задачей которого является: расширить представление будущих педагогов о сущности и содержании феномена «милосердие»; показаны формы и методы воспитания милосердия будущих педагогов на примере гуманитарно-педагогического факультета НУБіП Украины.

Ключевые слова: будущие педагоги, милосердие, воспитание милосердия, педагогическое милосердие, внеаудиторная деятельность, формы и методы воспитания милосердия.

MERCIFULNESS EDUCATION OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

V. D. Shynkaruk

In the article the essence of the concept of «mercy», «pedagogical charity»; The program of the workshop «nurture compassion» tasks are: to expand the idea of future teachers about the nature and content of the phenomenon of «charity»; shows the forms and methods of training future teachers of mercy as an example of Humanities and Faculty of Education NUBiP Ukraine.

Key words: future teachers, charity, education charity, educational charity, extracurricular activities, forms and methods of education mysloserdya.

Шинкарук Василь Дмитрович – доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

E-mail: Vashyn2010@ukr.net

Shynkaruk Vasily Dmytrovych – Doctor of Philology Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Humanities and Pedagogy of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

E-mail: Vashyn2010@ukr.net

УДК 37.015.31:7

THE AESTHETIC DIMENSION: A WEAK LINK IN THE DISCOURSE OF APPLIED DRAMA/THEATRE IN EDUCATION

Shifra Schonmann

This paper is aimed at encouraging the reader to look at the aesthetic dimension, a weak link in the discourse of applied drama/theatre in education. Its aim is to urge the professionals not to be content with the predominance that is given to the social, the political and the therapeutic dimensions. The main argument is that although drama/theatre education is now being viewed as a multi-leveled discourse, the true appeal and the beauty of drama/ theatre in education lies in its power to embody magic of theatre and drama as artistic and aesthetic ways of expressing the human mind and spirit. Expanding the utilitarian function of theatre at the expense of the aesthetic dimension is to risk losing the whole enterprise.

Key words: Aesthetic, Applied Drama/Theatre, Education, Aesthetic distance, Catharsis, Conventions.

Opening.

As a tool to gain self-confidence, develop self-exploration and self transformation, build understanding of others, and to enhance the capability of expressing ideas clearly without fear, drama/theatre education is almost instinctively offered by us drama educators and researchers who are working in any educational setting. It has also been offered as a good tool to deal with moral education: cultural pluralism, affairs of war and peace as well as many other diseases of society. When examining the large variety of articles in the book edited by O'Toole & Donelan in 1996 [23] and ten years later the book edited by McCammon & McLauchlan (2006) [20], and almost ten years later books edited by Schonmann, (2011; 2015) [32; 33], one can easily learn that drama/theatre education is being viewed as a multi-leveled discourse. The intriguing rainbow of thoughts exposes clear inclination towards expanding the utilitarian function of drama and theatre in education.

Drama as education, a phrase that Bolton coined thirty years ago [4] surprisingly, includes many of the forms of applied drama/theatre that have been developed since then. Applied drama/theatre is typically proposed for young children at kindergarten as well as for school-age students. However,